

ONA TILI O‘QITISH METODIKASINING ZAMONAVIY KONSEPSIYASI:TAQIQOTLAR VA YONDASHUVLAR (ALIJON HAMROYEVNING ILMIY MAKTABI MISOLIDA)

Pirimova Madina Ramazonovna

Namangan davlat instituti Ta‘lim tarbiya nazariyasi va metodikasi boshlang‘ich ta‘lim
kafedrası magistranti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23336030>

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili o‘qitish metodikasining zamonaviy konsepsiyasi, uning ilmiy-nazariy asoslari hamda professor Alijon Ro‘ziqulovich Hamroyev ilmiy maktabining bu boradagi fundamental yutuqlari atroflicha tahlil qilingan. Shuningdek, boshlang‘ich va umumiy o‘rta ta‘limda o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish, mustaqil fikrlash hamda lingvistik kompetensiyalarini shakllantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar ilmiy jihatdan yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: ona tili o‘qitish metodikasi, boshlang‘ich sinf, konsepsiya, tadqiqotlar, yondashuvlar, tanqidiy va ijodiy fikrlash, loyihalashtirish, refleksiya va baholash, zamonaviy texnologiyalar

Абстрактный В данной статье всесторонне анализируется современная концепция методики обучения родному языку, ее научно-теоретические основы, а также фундаментальные достижения научной школы профессора Алижон Рузикулович Хамроев в этой области. Кроме того, научно освещены инновационные подходы, направленные на проектирование творческой деятельности учащихся в начальном и общем среднем образовании, формирование навыков самостоятельного мышления и лингвистических компетенций.

Ключевые слова: методика преподавания родного языка, начальная школа, концепция, исследование, подходы, критическое и творческое мышление, проектирование, рефлексия и оценка, современные технологии.

Abstract This article comprehensively analyzes the modern concept of mother tongue teaching methodology, its scientific and theoretical foundations, and the fundamental achievements of the scientific school of Professor Alijon Ruzikulovich Hamroyev in this field. Furthermore, innovative approaches aimed at designing students' creative activities in primary and general secondary education, developing independent thinking skills, and linguistic competencies are scientifically highlighted.

Keywords: native language teaching methodology, primary school, concept, research, approaches, critical and creative thinking, design, reflection and evaluation, modern technologies

1. KIRISH

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida yuz berayotgan globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish hamda o‘z ona tilida og‘zaki va yozma muloqotni mukammal amalga oshirish ko‘nikmalarini shakllantirishni talab etmoqda. O‘zbekiston Respublikasida ham uzluksiz ta'lim tizimini

modernizatsiya qilish, ta'lim sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish ustuvor davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Xususan, "Ona tili" fanini o'qitish metodikasini zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida tubdan takomillashtirish bugungi kunda pedagogika fanining eng dolzarb vazifalaridan biridir. O'zbekiston ilm-fanida ona tili o'qitish metodikasini rivojlantirishga o'zining salmoqli hissasini qo'shib kelayotgan yetakchi ilmiy maktablardan biri professor Alijon Ro'ziqulovich Hamroyev rahbarlik qilib kelayotgan ilmiy maktabdir. Mazkur ilmiy maktab tadqiqotlari ta'lim jarayonida o'quvchini shunchaki bilimlarni o'zlashtiruvchi obyekt emas, balki ta'lim jarayonining faol subyektiga aylantirishga qaratilgan. Mamlakatimizda ta'lim sohasida olib borilayotgan yangilanish, modernizatsiya jarayoni uzluksiz ta'lim tizimining barcha bo'g'inlari, jumladan, oliy ta'limda ham zamon talablariga javob bera oladigan yetuk mutaxassislarni tayyorlash, ularda yangi bilim va ko'nikmalarini shakllantirishni, o'z ustida ishlash, zamonaviy texnologiya yutuqlaridan maqsadli foydalana olish mahoratini oshirishni taqozo etmoqda. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini hozirgi kun talablari asosida tayyorlashda "Ona tili o'qitish metodikasi" fani ham ustuvor vazifalarni bajarishda salmoqli o'rinni egallaydi. Zamonaviy ta'limda ta'lim muassasalaridagi o'qitish sifatini ta'minlashga qaratilgan tizimli islohotlar zaminida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy mahorati, ularning zamonaviy ta'lim va innovatsion texnologiyalar, ilg'or xorijiy tajribalarni o'zlashtirish borasidagi zamonaviy bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan sanaladi.[1] Mamlakatimizda pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonini modernizatsiyalash, sohadagi zamonaviy rivojlanish tendensiyalari, ilg'or xorijiy tajribalar va innovatsion yondashuvlar asosida ta'lim mazmuni va o'qitish sifatini takomillashtirish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Bugungi kunda ona tili ta'limi faqatgina imlo qoidalarini o'rgatish emas, balki o'quvchining mantiqiy, tanqidiy va ijodiy fikrlashini shakllantirish vositasiga aylandi. Professor Alijon Hamroyevning ilmiy faoliyati boshlang'ich va umumiy o'rta ta'lim maktablarida ona tili fanini o'qitish samaradorligini oshirishning nazariy hamda amaliy muammolarini hal etishga bag'ishlangan. Olim o'zining ko'p yillik tadqiqotlarida til ta'limini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish zarurligini ilmiy asoslab berdi.[2] Ona tili ta'limida an'anaviy yondashuvlar ko'pincha qoida yodlatish, tayyor ta'riflarni o'quvchi ongiga singdirishga asoslangan bo'lsa, A. Hamroyev maktabi tilni amaliy muloqot quroli sifatida o'zlashtirish, matn markazli (text-centered) ta'lim texnologiyalarini joriy etish g'oyasini ilgari suradi.

O'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish texnologiyalari

A. Hamroyev ilmiy maktabining eng muhim yutuqlaridan biri – boshlang'ich sinf ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish nazariyasining yaratilishidir. Bu borada olimning monografiyalari va darsliklari muhim o'rin tutadi. Ijodiy faoliyatni loyihalashtirish quyidagi bosqichlarni qamrab oladi:

1. **Motivatsiya va muammoli vaziyatni yuzaga keltirish:** O'quvchida til hodisalarining mohiyatini tushunishga bo'lgan ehtiyojni uyg'otish.
2. **Amaliy-ijodiy topshiriqlar tizimi:** O'quvchining mustaqil matn tuzishi, kichik hikoyalar yozishi, imlo va uslubi xatolarni o'zi tahlil qilishi uchun sharoit yaratish.
3. **Refleksiya va baholash:** Olingan natijalarni tahlil qilish, o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.[2]

Darsliklar va o‘quv-uslubiy majmualar yaratishdagi islohotlar

A. Hamroyev muallifligidagi va uning ilmiy rahbarligida yaratilgan darsliklar, o‘quv qo‘llanmalari hamda "Ona tili o‘qitish metodikasi" fanidan o‘quv-uslubiy majmualar zamonaviy pedagogik talablarga to‘liq javob beradi. Bu darsliklarda quyidagi mezonlarga ustuvorlik berilgan:

Nazariya va amaliyot birligi (har bir qoida hayotiy misollar va matnlar orqali ochib beriladi);

O‘quvchining yosh va psixologik xususiyatlariga moslik;

Mustaqil fikrlashga undovchi topshiriqlar salmog‘ining yuqoriligi.

1-jadval. An‘anaviy va zamonaviy (Alijon Hamroyev ilmiy maktabi ilgari surgan) yondashuvlarning qiyosiy tahlili

Mezonlar	An‘anaviy metodik yondashuv	A. Hamroyev ilmiy maktabi konsepsiyasi
Ta‘lim maqsadi	O‘quvchiga tayyor til qoidalari va ta‘riflarni yodlatish	O‘quvchida mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va lingvistik kompetensiyani shakllantirish
Dars jarayonining subyekti	O‘qituvchi faol, o‘quvchi passiv tinglovchi rolida	O‘qituvchi yo‘naltiruvchi (fasilitator), o‘quvchi esa darsning faol subyekti
Matn bilan ishlash	Matnni faqat o‘qish va qisqacha bayon qilish	Matnni tahlil qilish, uning strukturasi asosida o‘quvchining o‘z ijodiy matnini loyihalashtirishi
Baholash tizimi	Asosan xatolar sonini sanash va yodlangan qoidalarni tekshirish	O‘quvchining nutqiy o‘sishi, ijodiy yondashuvi, mantiqiy fikrlash darajasini kompleks baholash
Amaliyotga tatbiq	Qoidalarni ko‘chirish va qoliqli mashqlarni bajarish	Real hayotiy vaziyatlarda muloqotga kirishish, matn yaratish va amaliy ko‘nikmalarni mustahkamlash

.Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi yuqori sinflarda ona tili o‘qitish metodikasining dastlabki bosqichi bo‘lib, u tekshiradigan masalalarni boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga tadbiqan (muvofig ravishda) o‘rgatadi. Shu bilan birga, boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasining o‘ziga xos xususiyatlari mavjud. Boshlang‘ich sinflarda ona tilini o‘qitish grammatika, imlo va unga bog‘liq holda nutq o‘stirish metodikasinigina emas, balki xat-savod o‘rgatish, sinfda va sinfdan tashqari o‘qish metodikalarini ham o‘z ichiga oladi. [3]shulardan kelib chiqib, boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi fani quyidagi vazifalarni bajaradi: Ona tili o‘qitish metodikasi ta‘limning turli bosqichlarida o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini aniqlaydi, o‘qishning muvaffaqiyati va kamchiliklarini belgilaydi, sababini izlaydi, xato va kamchiliklarni bartaraf etish usullarini topadi. Ona tili metodikasi ta‘lim tizimining barcha bosqichlarida ona tilini o‘qitishning izchillik va uzlnksizligini ta‘minlaydi. Maktabgacha tarbiya muassasasida, asosan, bolalarning nutqini o‘stirish nazarda tutiladi. Boshlang‘ich sinfda o‘quvchilar nutqini o‘stirishdan tashqari, ona tilidan elem entar nazariy tushunchalarni amaliy o‘zlashtirishlari ham nazarda tutiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, professor Alijon Ro‘ziqulovich Hamroyev ilmiy maktabi ona tili o‘qitish metodikasini zamonaviy bosqichga ko‘tarishda muhim nazariy va amaliy poydevor vazifasini bajarmoqda. Olimning ilmiy ishlanmalari, darsliklari va o‘quv-uslubiy majmualari ta‘lim jarayonini o‘quvchining ijodiy salohiyatini ochib berishga, uning mustaqil fikrlashi hamda nutqiy madaniyatini yuksaltirishga yo‘naltirgandir. Taklif etilayotgan zamonaviy yondashuvlar kelgusida umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida ona tili fanini o‘qitish sifatini tubdan oshirishga, o‘quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirishga hamda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy-metodik tayyorgarligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Olimning doktorlik dissertatsiyasi va o‘quv qo‘llanmalari bugungi kunda ham nazariy, ham amaliy jihatdan o‘qituvchilar uchun asosiy dasturilamal bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Hamroyev A.R. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. – Buxoro, 2020.
2. Hamroyev M., Muhamedova D., Shodmonqulova D., G‘ulomova X. Ona tili (Oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun darslik). – Toshkent, 2021.
3. Hamroyev A.R. Boshlang‘ich sinf ona tili ta‘limida o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish. Monografiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
4. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Sariboyev Sh. Ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Noshir, 2009.